

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НИЗЬКИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ДОСЯГНЕННЯМИ В УЧІННІ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

У психологічній науці є низка досліджень присвячених вивченню недоліків у мотивації учіння (Ю. З. Гільбух, М. Т. Дригус, К. С. Дрозденко, І. В. Дубровіна, З. І. Калмикова, І. Ю. Кулагіна, Г. І. Ліпкіна, А. К. Маркова, М. В. Матюхіна, О. Б. Орлов, О. В. Скрипченко, Л. С. Славіна, Л. М. Фрідман та ін.) [5-11; 16-18].

Психологи (А. К. Маркова, О. Б. Орлов і Л. М. Фрідман) визначають мотиваційну сферу як індивідуальну динамічну структуру, що містить різноманітні спонукання, одне з яких виступає в якості домінуючого мотиву, що зумовлено умовами навчального процесу, особливостями стосунків з ровесниками чи дорослими й т. ін. Усі учбові мотиви мають певне емоційне забарвлення, що впливає на характер ставлення школяра до учбової діяльності [10].

І. В. Дубровіна зауважує, що на ефективність учбової діяльності та особистісний розвиток дитини виявляють мотиви, які належать до таких груп: 1) широкі соціальні мотиви (а саме, почуття обов'язку, інтереси, які пов'язані з шкільним життям, почуття товариствськості й т. ін.); 2) пізнавальні інтереси, які спрямовують учня на процес і зміст учбової роботи; 3) мотивація досягнення успіху, що орієнтує школяра на отримання якісного результату. Вчена зазначає, що відсутність цих мотивів чи їх слабкий розвиток призводить до негативного, амбівалентного або нейтрального ставлення до учіння, що значно знижує його продуктивність [14].

І. Ю. Кулагіна акцентує увагу на тісному взаємозв'язку між недоліками у мотивації учіння, результативністю в учбовій діяльності та ставленням молодших школярів до навчання. Так, провідним чинником формування мотиву уникнення невдачі є низька результативність в учінні. Учні з таким домінуючим мотивом у мотиваційній сфері учіння вирізняються високим рівнем тривожності, страхом, зокрема у ситуаціях оцінювання знань. Розкрита вище тенденція у розвитку мотивації учіння призводить до появи в дитини негативного ставлення до навчання [8].

Як відзначає Г. І. Ліпкіна, до посилення негативного ставлення учнів до навчання, а згодом і до зниження рівня навчальних досягнень також призводять труднощі у розв'язуванні навчальних задач і неуспіх у різноманітних навчальних ситуаціях, що супроводжуються негативними оцінками з боку вчителя і ровесників [9].

Інші дослідники (К. М. Волков, А. К. Маркова, М. В. Матюхіна, О. Б. Орлов, Л. М. Фрідман, В. С. Цетлін та ін.), погоджуючись із згаданим вище висновком про низьку результативність в учінні як чинник розвитку мотиву уникнення невдачі, звертають особливу увагу на те, що в цих школярів водночас зникає важливий мотив – досягнення успіху [4; 10; 11; 19].

Водночас багато вчених (М. Т. Дригус, К. С. Дрозденко, З. І. Калмикова, І. Ю. Кулагіна, О. В. Скрипченко та ін.) вважають, що ставлення молодшого школяра до навчання відображається на результативності учіння [5-8; 16]. Описане вище засвідчує, що з одного боку низька результативність в учінні є чинником негативного ставлення учня до навчання, а з іншого – негативне ставлення школяра до навчання призводить до його неуспішності.

Науковці відзначають, що недоліки у мотиваційній сфері учіння можуть зумовлюватися й такими чинниками, як:

- 1) неуспішність і низький рівень знань школярів [12; 14; 17];
- 2) несформованість в учнів прийомів самостійної роботи [10; 18];
- 3) негативні приклади значущих інших, зокрема ровесників [Там само];
- 4) неправильний підбір вчителем об'єму навчального матеріалу, що викликає недовантаження чи перевантаження учнів [1; 2];
- 5) невміння вчителя будувати стосунки з молодшими школярами [Там само];
- 6) у навчальному процесі вчитель не використовує індивідуальний і диференційований підходи [1-3].

Недоліки мотивації учіння у молодших школярів з низькими навчальними досягненнями в учінні, зокрема ставлення до навчання у школі ми вивчали за допомогою анкети О. Онуфрієвої та С. Костроміної [15]. Досліджувані вибирали один із запропонованих варіантів відповідей ("так", "ні" чи "не знаю") на запитання анкети.

Для унаочнення представимо одержані дані щодо ставлення учнів початкових класів з низькими навчальними досягненнями в учінні до навчання у школі на рис. 1.

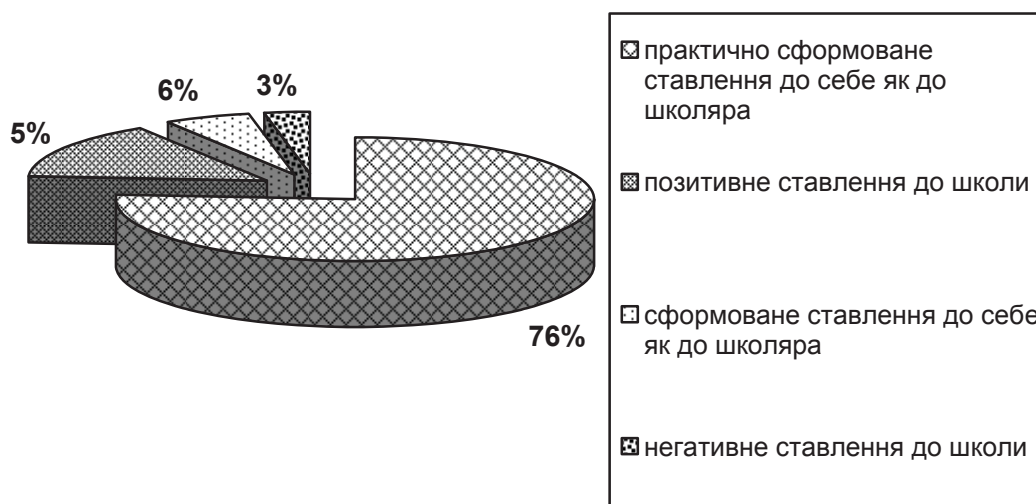

Рис. 1. Показники ставлення молодших школярів з низькими навчальними досягненнями в учінні до навчання у школі

З рис. 1 видно, що у більшості молодших школярів з низькими навчальними досягненнями в учінні (майже 76 %) практично сформоване ставлення до себе як до школяра та навчально-пізнавальний інтерес. Майже 15 % учнів початкових класів ставляться до навчання у школі позитивно, однак школа їх більше приваблює позашкільними справами. Такі школярі досить добре почувають себе у школі, оскільки їх приваблює спілкування з друзями, з вчителями, їм подобається бути учнями, мати гарні атрибути школяра (портфель, ручки, пенал, зошити і т. ін.).

У майже 6 % учнів навчально-пізнавальний інтерес сформований меншою мірою, тому навчальний процес їх мало приваблює. Такі школярі неохоче відвідують школу, можуть пропускати уроки. На уроках нерідко займаються сторонніми справами, іграми. У зв'язку з цим у них з'являються труднощі під час засвоєння навчального матеріалу і проблеми в учінні. Відповідаючи на запитання: "Якщо б учитель сказав, що завтра йти до школи не обов'язково, ти пішов чи залишився вдома?", обрали варіант "залишилися вдома". На особливу увагу заслуговують молодші школярі з негативним ставленням до навчання у школі. Кількість таких учнів становить майже 3 %. Школярі з негативним ставленням до навчання у школі вирізняються тим, що вони не здатні виконати навчальні завдання. Міжособистісне спілкування цих учнів з однокласниками і вчителями супроводжується конфліктами, суперечками, непорозуміннями і т. ін.

Отже, значна кількість учнів початкових класів з низькими навчальними досягненнями в учінні вирізняються несформованістю ситуативного навчально-пізнавального інтересу та несформованим ставленням до себе як до школяра. Незначна кількість досліджуваних характеризується негативним ставленням до навчання у школі.

Для формування позитивної мотивації учіння в молодших школярів, вчителів необхідно дотримуватися у навчально-виховному процесі особистісно орієнтованого, діяльнісного та індивідуального підходів, особливо для учнів з низькими навчальними досягненнями.

Подолання недоліків у мотиваційній сфері учіння учнів передбачає дотримання вчителями початкових класів таких психолого-педагогічних умов: 1) систематично створювати проблемні ситуації на уроках; 2) при поясненні учням навчального матеріалу дотримуватися принципу доступності; 3) правильно добирати обсяг навчального матеріалу: не перевантажувати та уникати недовантаження учнів; 4) розвивати прийоми самостійної роботи у школярів; 5) доброзичливо та з довірою ставиться до учнів; 6) не застосовувати авторитарний стиль у спілкуванні з ними; 7) постійно створювати для школярів ситуації успіху в учінні та ситуації, в яких учні будуть переживати радість пізнання, набувати впевненості у власних здібностях і можливостях [3; 8; 10; 14; 18].

Використана література:

1. Алексеева М. И. Мотивы учения учащихся / М. И. Алексеева. – К. : Радянська школа, 1974. – 117 с.
2. Буряк В. К. Мотивы познавательной деятельности учащихся / В. К. Буряк // Рад. школа. – 1980. – № 1. – С. 25-30.
3. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2007. – 344 с.
4. Волков К. Н. Психологи о педагогических проблемах : кн. для учителя / под ред. А. А. Бодалева. – М. : Просвещение, 1981. – 128 с.
5. Дригус М. Т. Особенности отношения к учению младших школьников с различной успеваемостью : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / М. Т. Дригус. – К., 1979. – 156 с.
6. Дрозденко Е. С. Психологические условия формирования положительного отношения к учению у младших школьников со слабой успеваемостью : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Е. С. Дрозденко. – К., 1985. – 167 с.
7. Калмыкова З. И. Проблема преодоления неуспеваемости глазами психолога / З. И. Калмыкова. – М. : Знание, 1982. – 96 с.

8. Кулагина И. Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет) / И. Ю. Кулагина. – 4-е изд. – М. : Изд-во УРАО, 1998. – 176 с.
9. Липкина А. И. Роль личностного фактора в преодолении отставания младших школьников / А. И. Липкина // Сов. педагогика. – 1973. – № 9. – С. 45-46.
10. Маркова А. К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников / А. К. Маркова, А. Б. Орлов, Л. М. Фридман. – М. : Педагогика, 1983. – 64 с.
11. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников / М. В. Матюхина. – М. : Педагогика, 1984. – 144 с.
12. Мурачковский Н. И. Как предупредить неуспеваемость школьников / Н. И. Мурачковский. – Минск : Нар. асвета, 1977. – 80 с.
13. Отстающие в учении школьники: (Проблемы психического развития) / под ред. З. И. Калмыковой, И. Ю. Кулагиной. – М. : Педагогика, 1986. – 208 с.
14. Рабочая книга школьного психолога / И. В. Дубровина, М. К. Акимов, Е. М. Борисова и др. ; под ред. И. В. Дубровиной. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 376 с.
15. Розвиток пізнавальних процесів дитини / упоряд. : С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. – К., 2003. – 112 с. (Психологічний інструментарій).
16. Скрипченко О. В. Психічний розвиток учнів / О. В. Скрипченко. – К. : Рад. школа, 1974. – 104 с.
17. Славина Л. С. Индивидуальный подход к неуспевающим и недисциплинированным школьникам / Л. С. Славина. – М. : Издательство АПН РСФСР, 1958. – 214 с.
18. Учбова діяльність молодшого школяра: діагностика і корекція неблагополучностей / В. П. Гапонов, В. А. Гергієвська, Ю. З. Гільбух та ін. / за ред. Ю. З. Гільбуха. – К. : фірма "ВПОЛ", 1993. – 96 с.
19. Цетлин В. С. Предупреждение неуспеваемости учащихся / В. С. Цетлин. – М. : Знание, 1989. – 80 с.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности отношения младших школьников с низкими учебными достижениями к обучению в школе.

Annotation

Features of the relation of junior school children with low academic achievements to the school.

УДК 339.9.012

Скиба М. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Потреба забезпечення стійкого довгострокового економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності України, в умовах глобальних коливань світового господарства та соціально-економічних трансформацій виявили суперечливість та неповноту базових економічних концепцій, актуалізуючи необхідність теоретичного переосмислення традиційних категорій та підходів до суспільного розвитку.

Тематика суспільного розвитку та інституційних змін відображена у працях зарубіжних вчених: Л. Абалкіна, А. Алчіана, У. Артура, О. Аузана, Л. Бальцеровича, Д. Бромлі, Х. Демсеца, Г. Досі, Г. Клейнера, Г. Лайбкепа, Дж. Найта, Р. Нельсона, Д. Норта, В. Тамбовцева, С. Уінтера, Дж. Ходжсона та ін. А також вітчизняних науковців: В. М. Геєця, А. С. Гальчинського, А. А. Гриценко, В. В. Дементьєва, Т. В. Гайдай, Т. М. Качали, П. М. Леоненка, А. А. Ткача, П. І. Юхименка, А. А. Чухна та ін. Але, зважаючи на актуальність, багатогранність даної проблематики та наявність концептуальних розбіжностей у роботах зазначених авторів, виникає потреба у продовженні досліджень з тематики інституціональних змін в трансформаційній економіці.

Вивчення сучасних наукових підходів та концепцій інституціональних змін дозволить з'ясувати ключові переваги інституціонального підходу для дослідження інституціональних змін в трансформаційній економіці, виокремити сутність інституціональних змін, визначити фактори, що їх зумовлюють.

Дізнатись про сутність суспільних інститутів, їх вплив на розподіл обмежених економічних ресурсів можливо вивчаючи інституціональну економічну теорію. А систематичне дослідження інститутів дає змогу пояснити відмінності у розвитку та функціонуванні різних економічних систем в умовах трансформацій та глобалізації. Знання основ методології відкриває шлях до пізнання, творчого осмислення науково-теоретичних постулатів, усвідомлення того, як формується інструментарій аналізу, аргументація наукових узагальнень [1, с. 3]. Нобелівським лауреат Г. Мюрдаль вважав, що об'єктом наукового дослідження, при вирішенні практично будь-якої економічної проблеми, має бути соціальна система загалом, включаючи, крім економічних факторів, й інші фактори, які можуть впливати на майбутні події в економічній сфері.

На думку багатьох вітчизняних економістів, одним з найперспективніших напрямів, що дає можливість дослідити трансформаційні явища та процеси є використання методології інституціоналізму, для якої характерний: – прагматизм (практична спрямованість досліджень); методологічний холізм (у центрі аналізу виявляються не індивіди, а інститути, причому не окремі інститути, а їх система); принцип